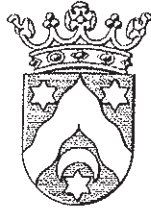

GEMEENTE

DONGERADEEL

AAN het Ministerie van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur
Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Postbus 1001

3700 BA ZEIST

Uw kenmerk
U-156.174

Uw brief van
5 april 1988

Ons kenmerk
✓

DOKKUM,
9 mei 1988

Onderwerp
aanwijzing gedeelte Holwerd
als beschermd dorpsgezicht

Naar aanleiding van uw in bovenvermelde brief vervatte verzoek berichten wij u dat de raad onzer gemeente, in zijn vergadering van 26 mei 1988, verklaard heeft zeer positief te staan tegenover uw voornemen tot aanwijzing van een deel van Holwerd als beschermd dorpsgezicht ingevolge de Monumentenwet.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Dongeradeel,

, burgemeester
, secretaris

Dict. DP
Typ. MHK
Col. mtk
Bijl.

Agendapunt: 19

Dokkum, 17 mei 1988

No. 74 /'88
Aanwijzing beschermd dorpsgezicht
Holwerd

Raad d.d. 26/5. '88	nr. 19
Beslissing: Conform	
ter afdoening naar:	G.O.

Aan de gemeenteraad,

Bij brief van 5 april 1988 deelt de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur uw raad mee dat hij voornemens is een deel van Holwerd als beschermd dorpsgezicht ingevolge de Monumentenwet aan te wijzen. Volgens artikel 20 van de Monumentenwet kan een definitieve aanwijzing eerst ingeschreven worden nadat uw raad is gehoord. In verband hiermee geeft de minister uw raad tot 5 juni 1988 de mogelijkheid zijn mening ter zake kenbaar te maken.

De bedoeling van de aanwijzing is dat uw raad (en de wetgever heeft dit artikel 37 lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening verplicht gesteld) binnen een jaar na inschrijving van de aanwijzing in het register van beschermde stads- en dorpsgezichten, een bestemmingsplan vaststelt met het oog op de planologische bescherming van het betreffende gebied.

Vooruitlopende op de onderhavige aanwijzing heeft uw raad, bij de vaststelling van het bestemmingsplan Holwerd kern en omgeving op 28 januari 1988 reeds een toegesneden beschermingsregeling voor dit deel van Holwerd ontworpen.

Wij stellen u daarom voor onverkort akkoord te gaan met het door de minister geuite voornemen. Met dit voorstel kan de commissie Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer overigens geheel akkoord gaan.

Burgemeester en wethouders van Dongeradeel,

H. Sybesma , burgemeester

J.E. Ronda , secretaris

(Kokmeijer: Suggestie: Holwerd t.z.t.
aan dorpsvolg aanbieden)

provinsje fryslân
 provincie friesland

de Minister van Welzijn,
 Volksgezondheid en Cultuur
 Postbus 1001
 3700 BA ZEIST

GEMEENTE DONGERADEEL			
vnr. <i>RO-88-29134</i> nr. <i>153-2</i>			
INGE - 18 AUG. 1988 KOMEN			
<i>Go</i>			
afdoen voor:	<i>30/9</i>		

Afschrift

ruimtelijke ordening
 postbus 20120
 8900 hm leeuwarden
 tweebakmarkt 52
 8911 kz leeuwarden
 telefoon: 058-925925
 telex: 46552

Leeuwarden, 17 augustus 1988.

Ons kenmerk: RO-88-29134
 afdeling Bouwen en Wonen
 toestel ...546/R.T./E
 Uw kenmerk: d.d. 28 juli 1988

Onderwerp: voorstel aanwijzing beschermd
 dorpsgezicht Holwerd, gemeente
 Dongeradeel.

In uw brief met bovengenoemde datum vraagt u ons advies over de voorgenomen aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht van Holwerd in de gemeente Dongeradeel.

Wij delen u mede dat wij met uw voornemen om Holwerd aan te wijzen tot beschermd gezicht kunnen instemmen.

Gedeputeerde Staten van Friesland,

[Handwritten signature] voorzitter,
[Handwritten signature] griffier.

Voorstel		
afd. <i>V.K.A.</i>	Gezien	
Par. chef. <i>S. J. L.</i>	verr.:	
datum:	aanf. van	behandelen
	voorstel	delen
oer.		
weth. <i>de Boen</i>		
weth.		
weth.		
weth.		
weth.		

i.a.a.:
 B. en W. van Dongeradeel.

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 35 VAN DE MONUMENTENWET 1988

HOLWERD, gemeente Dongeradeel

Aanvulling op de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Holwerd als beschermd dorpsgezicht.

Resultaat gevoerd overleg

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 35 (voorheen 20) van de Monumentenwet zijn de gemeenteraad van Dongeradeel, Gedeputeerde Staten van Friesland, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het Cultuurbeheer gehoord over het voorstel Holwerd aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. De genoemde instanties hebben alle positief geadviseerd met betrekking tot de voorgenomen aanwijzing. In verband daarmee zijn in de begrenzing van het aangewezen dorpsgezicht en in de toelichtende tekst geen wijzigingen aangebracht ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel.

Vooruitlopend op de aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht Holwerd heeft de gemeenteraad van Dongeradeel op 28 januari 1988 het bestemmingsplan "Holwerd Kern en omgeving" vastgesteld. Blijkens het daarover gevoerde overleg biedt dit geldende plan in voldoende mate bescherming aan de historisch-ruimtelijke kwaliteiten waarop de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht is gericht, zodat dit bestemmingsplan kan worden beschouwd als een beschermend plan conform artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988.

ERRATUM

In verband met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 per 1 januari 1989 dient in de plaats van "artikel 20 van de Monumentenwet" gelezen te worden: "artikel 35 van de Monumentenwet 1988".

De verwijzing "artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening" dient vervangen te worden door "artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988".

GEMEENTE DONGERADEEL	
VNR.:	
ING.:	30 SEP. 1991
CL.NR.:	
AFD.:	GO BUR.:
ADVIES:	
	RAPPEL:

Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Broederplein 41 3703 CD Zeist

Postbus 1001 3700 BA Zeist

Telefoon 03404-83211 Telefax 03404-16189

ed

Raad
okt.

De Raad van de Gemeente Dongeradeel
Postbus 1
9100 AA DOKKUM

Voorstel	U.K.A.	
afd. BZ	Gezien	
Par. chef:	sectr.:	
datum: 18-10-91	conform voorstel	behandelen
Burg.		
weth. Huisman		
weth.		
weth.		
weth.		

uw brief/kenmerk

ons nummer
189455

behandeld door
I.L.S. Klein

onderwerp
Aanwijzing
dorpsgezicht Holwerd
Gemeente Dongeradeel

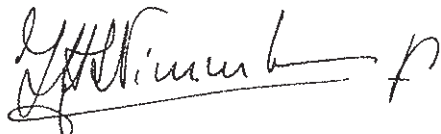
bijlage(n)

datum

27 SEP. 1991

Met toezending van een afschrift van het besluit van mij en mijn ambtgenoot van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer van heden, kenmerk 189455 d.d. 27 september 1991, met bijlagen, geef ik U kennis van de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht in de zin van artikel 1, onder g, van de Monumentenwet 1988 van Holwerd gemeente Dongeradeel, zoals is aangegeven in de bij het genoemde besluit behorende tekening en als omschreven in de bijbehorende toelichting.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,
namens deze,
de waarnemend Directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg,
voor deze,
het Hoofd van de Afdeling Technieken,

Ir. J.H.S. Timmler-Doornekamp

W
E L
Z I J N
V O L K S
G E Z O N D
H E I D E N
C U L T U U R

Kenmerk

Rijswijk

189455

's-Gravenhage

27 SEP. 1991

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

DE MINISTER VAN WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR

EN

DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

OVERWEGENDE

dat het dorp Holwerd in het noordelijk deel van de provincie Friesland zich in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld tot een verzorgende- en handelsnederzetting met een karakteristieke dubbele terpstructuur,

dat de ontwikkeling van de handelsfunctie duidelijk herkenbaar is in de structuur van het centrale deel van de dorpskom, met een dichtbebouwde lineaire opbouw op een langgerekte terp, terwijl de noordelijker gelegen kerkterp zijn kenmerkende vrije ligging en beperkte bebouwing heeft behouden,

dat de grotendeels historisch waardevolle bebouwing, de inrichting van de onbebouwde ruimte en de aanwezige hoogteverschillen bijdragen aan de historisch-ruimtelijke karakteristiek van het dorp,

dat het gebied mitsdien een beeld oplevert dat van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid en zijn ruimtelijke structurele samenhang;

Voorts overwegende dat het geldende bestemmingsplan "Holwerd Kern en omgeving", vastgesteld op 28 januari 1988 en goedgekeurd op 18 mei 1988, in voldoende mate recht doet aan de omschreven historische karakteristiek;

Gelet op artikel 35 en artikel 36 van de Monumentenwet 1988;

Gehoord de raad van de gemeente Dongeradeel, Gedeputeerde Staten van Friesland, de Raad voor het Cultuurbeheer en de Rijksplanologische Commissie;

BESLUITEN

Het gebied in de gemeente Dongeradeel zoals is aangegeven op de bij dit besluit behorende tekening nr. 361 en zoals is omschreven in de toelichting bij dit besluit, aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht in de zin van artikel 1, onder g, van de Monumentenwet 1988;

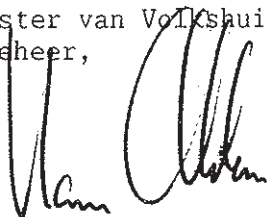
het bestemmingsplan "Holwerd Kern en omgeving" aan te merken als beschermend bestemmingsplan in de zin van artikel 36, tweede lid, van de wet.

Van dit besluit, waarvan mededeling zal worden gedaan in de Staatscourant, zal afschrift worden gezonden aan de Raad voor het Cultuurbeheer, de raad van de gemeente Dongeradeel, Gedeputeerde Staten van Friesland en de Rijksplanologische Commissie.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,

Drs. H. d'Ancona

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

J.G.M. Alders

HOLWERD
gemeente Dongeradeel

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

HOLWERD

gemeente Dongeradeel

Toelichting bij het besluit tot
aanwijzing van Holwerd als be-
schermd dorpsgezicht.

Het beschermde dorpsgezicht omvat
het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst
voor de Monumentenzorg, tekening-
nummer 361) door een stippellijn
omgrensd gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor
de Monumentenzorg.**

Juni 1987.

Inleiding

Het dorp Holwerd ligt op ongeveer twintig kilometer ten noorden van Leeuwarden in de aan terpdorpen rijke agrarische streek Noordelijk Oostergo. Holwerd ressorteert onder de gemeente Dongeradeel en maakt deel uit van de parallel langs de Waddenkust gelegen dorpenrij Stiens-Hallum-Marrum-Ferwerd-Blija-Holwerd-Ternaard.

In tegenstelling tot de meeste terpdorpen in dit deel van Friesland die een uitsluitend agrarische oorsprong kennen, neemt men aan dat Holwerd daarnaast ook enkele niet agrarische functies heeft gehad. Zo heeft het dorp het officiële marktrecht bezeten en is de visserij een belangrijk bestaansmiddel geweest. De relatief langdurige buitendijkse ligging van het terpdorp maakt tot het einde van de 16de eeuw wanneer buiten het dorp een nieuwe dijk wordt aangelegd, deze zeegebonden functies mogelijk.

De algemene en structurele kenmerken van dergelijke zogenaamde handelsterpen die incidenteel voorkomen in het kustgebied van Friesland, Groningen en Oost-Friesland, namelijk een ovale terpvorm met daarop een intensief bebouwde lineaire hoofdstraat en een decentraal gelegen kerk, zijn ook in Holwerd terug te vinden. De kerk ligt zelfs op een eigen, overigens onbebouwde terp terzijde van de handelsterp.

Deze kenmerkende dorpsstructuur in samenhang met de deels historisch waardevolle bebouwing, rechtvaardigt de aanwijzing van Holwerd als beschermd dorpsgezicht.

Ontstaan en ontwikkeling

De kust van het zuidoostelijk deel der Noordzee vormt het verspreidingsgebied der terpen, de door de mens opgeworpen woonheuvels uit de periode dat het land nog niet door dijken wordt beschermd.

Terpen ontstaan in het laatste deel van een periode die gekenmerkt wordt door een stijging van het zeeniveau. Rond 700 voor Christus treedt een vertraging op in de stijging van de zeespiegel als gevolg waarvan het gebied grotendeels droog komt te liggen en de eerste nederzettingen in het gebied gevormd worden. Tot de Middeleeuwen wisselen perioden van permanente overstromingen en perioden waarin het gebied grotendeels droog komt te liggen en nieuwe nederzettingen gevormd kunnen worden, elkaar af. Tijdens perioden van overstromingen worden nederzettingen of verlaten of opgehoogd met kwelderzoden en mest waardoor terpen ontstaan.

Op grond van archeologisch onderzoek neemt men aan dat grotere terpen waarop zich steden en

dorpen hebben ontwikkeld, gevormd zijn uit een samensmelting van huisterpen waarna over het algemeen verdere ophoging volgt. Door de veesoortige incidentele ontwikkelingsvormen van terpen is een eenduidige categorisering volgens bepaalde typen moeilijk te geven. Soms benadert een terp een van de volgende ideaaltypen: de radiaal dan wel blokvormig verkavelde terp, beide met een agrarische hoofdfunctie, of de langgerekte terp met een handelsfunctie.

De vorming en ophoging van terpen komt ten einde wanneer in de 13de eeuw een gesloten zeedijk langs de Wadden- en Middelzeekust tot stand komt.

De nederzettingsstructuur van Noordelijk Oostergo, het gebied tussen de Friese Wadden- en Middelzeekust en de Dokkumer Ee, een waterloop tussen Leeuwarden en Dokkum, kenmerkt zich door de aanwezigheid van vele terpen. Het merendeel van deze terpen heeft van oorsprong een agrarische hoofdfunctie. Enkele terpen, waaronder ook Holwerd, hebben echter ook niet-agrarische functies. Men neemt aan dat handel een belangrijke functie binnen deze nederzettingen is geweest. Dergelijke handelsnederzettingen waarvan de oorsprong wel wordt gedateerd in de 7de of 8ste eeuw na Christus liggen op langgerekte terpen en hebben een lineaire intensief bebouwde hoofdstraat. Handelsterpen worden verder gekenmerkt door de decentrale ligging van de kerk, meestal aan een van de uiteinden van de hoofdstraat. In Holwerd ligt de kerk zelfs op een eigen terp ten noorden van de handelsterp. Van de kenmerkende ligging in het verlengde van de hoofdas van de handelsterp is ook in dit geval sprake.

De oudste vermelding van de dorpsnaam heeft betrekking op de kerk van 'Holeurt' die blijkens een 11de-eeuwse lijst tot de toenmalige bezittingen van de Abdij Echternach behoorde. Na de aanleg van de eerste gesloten kustdijk in de 12de of 13de eeuw blijft de kerkerp buitendijks liggen. De in oost-west richting lopende kustdijk sluit namelijk loodrecht aan op de in noord-zuid richting gelegen handelsterp, die daardoor voor ongeveer de helft buitendijks komt te liggen. Door deze gedeeltelijk buitendijkse ligging die tot in de 16de eeuw heeft bestaan, kan de reeds bestaande handelsfunctie van de nederzetting worden gecontinueerd. In 1453 wordt de handelstatus van Holwerd bevestigd door de toekenning van het officiële marktrecht. Ook een andere zeegebonden functie als visserij is in Holwerd een bron van bestaan.

Doordat het kustgebied in de Middeleeuwen een gesloten bedijking krijgt, is het agrarische bedrijf niet meer uitsluitend gebonden aan de terpen en wordt het (gedeeltelijk) verplaatst naar het open veld. Op de terp van Holwerd zal mede vanwege de handelsfunctie van de nederzetting een sterke concentratie van de bebouwing blijven bestaan.

Aan de gedeeltelijk buitendijkse ligging van de Holwerder terpen komt een einde wanneer in 1580 op ruim een kilometer parallel ten noorden van de middeleeuwse dijk een nieuwe dijk wordt aangelegd ter plaatse van de huidige zeewering. Het land tussen de zeeweringen wordt ingepolderd en verkaveld loodrecht op de dijken. Dat de niet-agrarische functies binnen het dorp gedurende vele eeuwen blijven bestaan blijkt uit een beschrijving uit 1844 waarin wordt vermeld dat tot de tweede helft van de 18de eeuw zes jeneverbranderijen en drie bierbrouwerijen voorkomen en dat naast de agrarische bedrijvigheid die is toegespitst op de aardappel- en vlasverbouw ook de visserij tot die tijd een belangrijke bron van bestaan vormt. Ook de 'vermaarde jaar- en paardemarkt' zou nog bestaan. Verder meldt deze beschrijving dat het dorp tijdens politieke twisten tussen Leeuwarders en enkele heren te Holwerd in 1421 en 1515 geheel afbrandt. Het dorp heeft in 1844 ongeveer 1700 inwoners.

Van belang voor de nijverheid in het dorp is de aanleg van de Holwerdervaart.

In waarschijnlijk het midden van de 17de eeuw wordt, evenals elders in Friesland, deze reeds eeuwen bestaande opvaart naar de Ee, een waterloop tussen Leeuwarden en Dokkum, genormaliseerd, verbreed en voor de op regionale handel ingestelde trekvaart bruikbaar gemaakt. Aan de zuidwestzijde van de handelsterp wordt als beëindiging van de vaart een haventje aangelegd.

Bovengenoemde historische ontwikkelingen zijn af te lezen op de grietenijkaart van Schotanus uit 1698/1718, de eerste cartografische weergave van Holwerd (fotobijlage, afb. 1).

Op de kaart is de dorpsstructuur te herkennen in de afzonderlijke ligging van de kerkerp ten noorden van een lintbebouwing langs de hoofdas van de dorpssterp. Ook ten oosten van de hoofdas wordt langs een parallelstraatje een dubbelzijdige lintbebouwing getekend. Ten noorden van de oude zeedijk ligt aan de westkant van de hoofdas eveneens een lintbebouwing.

Schotanus geeft op zijn kaart verder aan de Nieuwe Zeedijk, de Holwerder Armdijk, de Holwerder

wordt rond 1775 na sloop van de middeleeuwse kerk herbouwd, terwijl een eeuw eerder de eveneens middeleeuwse toren wordt voorzien van een spits.

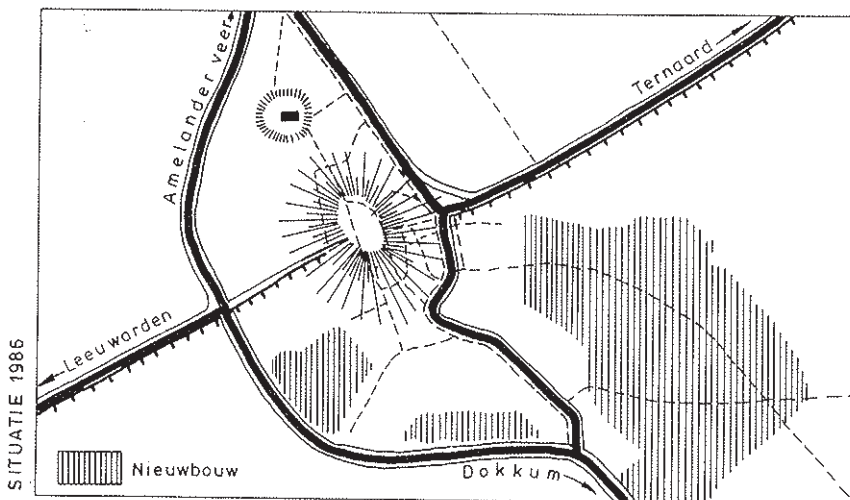
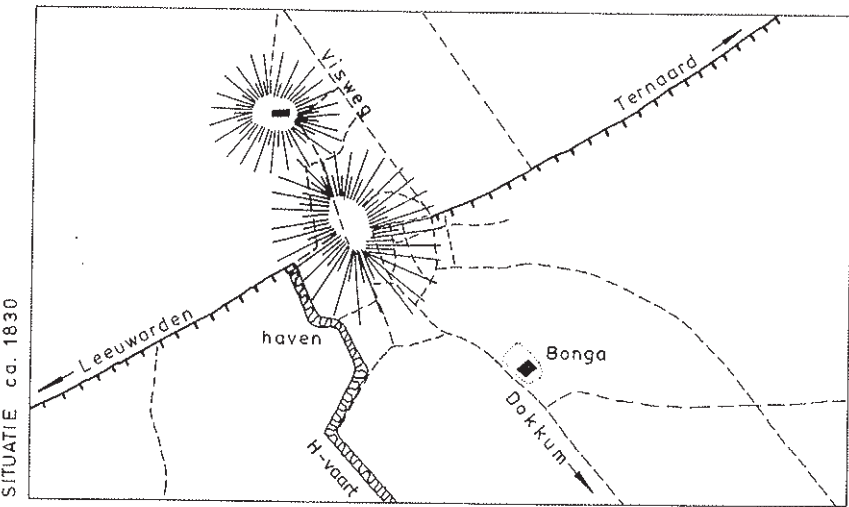
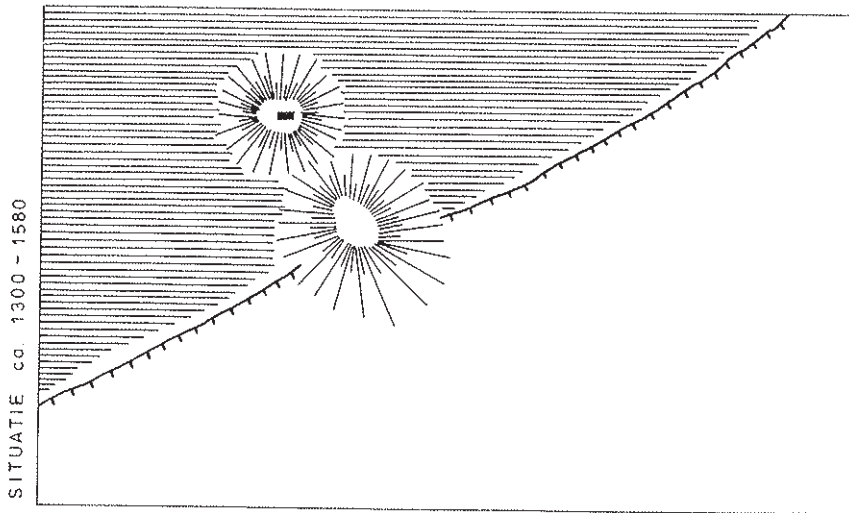
De eerste gedetailleerde weergave van het dorp vormt het kadastraal minuutplan van 1829 (fotobijlage, afb. 2). Op deze kaart is de structuur van Holwerd overeenkomstig Schotanus aangegeven.

De kerkterp is op kerk en toren na onbebouwd, de dorpsterp kent een intensieve bebouwing die is geconcentreerd langs de hoofdstraat. Buiten de terpen liggen op een buurtje direct ten oosten van de dorpsterp na, geen bebouwingsstructuren. Aan de noord-oostelijke en zuid-oostelijke randen van de terpflanken alsmede in de buurt van de haven ligt een tiental boerderijen, kenmerkend voor de functie die de terpen als vestigingsplaats voor boerderijen lange tijd hebben gehad. Op de dorpsterp is de bebouwing langs de hoofdstraat intensief en nagenoeg aaneengesloten. Opvallend is dat de bebouwing in verschillende door scherpe overgangen van elkaar te onderscheiden delen sterk verschilt in breedte en diepte. Centraal op de dorpsterp zijn de straatjes en paden onvolledig en vaak eenzijdig bebouwd met smalle ondiepe pandjes. Dit geldt ook voor de verbindingsweg tussen de terpen. Hier kent alleen de oostzijde een volledige bebouwing. De terpflanken zijn bijna volledig open. Wel bestaat er een dubbelzijdig bebouwde steeg tussen de haven en de hoofdstraat.

Op het kadastraal minuutplan worden drie zoetwaterputten of dobben getekend, één op de zuidwestflank van de kerkterp, één aan de westzijde van de hoofdstraat en één in de buurt op de oostelijke terpflank. Deze dobben komen van oudsher op veel terpen voor ter verzameling van drinkwater.

Kenmerkend voor de ontwikkeling van het dorp in de 19de en 20ste eeuw is dat de bebouwing op de terp nagenoeg geen verdere verdichting ondergaat. Wel worden de dobben gedempt en worden op de terpflank langs de Visweg een boerderij en enkele woningen gebouwd.

Uitbreidingen van het dorp vinden plaats buiten de terp langs de zuidzijde van de Holwerdervaart en langs de Dokkumerweg, waar boerderijen, grote woonhuizen en een kerk worden gebouwd. In het buurtje ten oosten van de terp vindt enige verdichting plaats door de bouw van kleinere woningen. De agrarische bebouwing rondom het dorp neemt toe met een aantal boerderijen ten zuiden van de Leeuwarderdijk aan de westkant van de vaart.

Visweg, de Holwerder Vaart en een uitvalsweg in de richting van Dokkum langs Waaxens, Foudgum en Bornwird. Als states worden genoemd Brandstede (of Aylva) en Bonga. De laatste wordt aangegeven binnen een rechthoekig stateterrein aan de oostzijde van de weg naar Dokkum.

In bronnen worden de states, waaronder ook de stinze In't Gebuurte, genoemd vanaf de 16de en de 17de eeuw. De huizen In't Gebuurte en Brandstede liggen op de dorpsterp aan de hoofdstraat. Volgens een

tekening van Stellingwerf uit 1723, het jaar van sloop, is Brandstede een relatief klein huis. In't Gebuurte is een breed ondiep pand dat in 1806 als jeneverbranderij wordt geregistreerd, daarna nog enige tijd als diaconiehuus fungeert en in het midden van de 19de eeuw wordt gesloopt.

In de 18de eeuw worden in het dorp twee kerken gebouwd. In 1731 komt een kerkgebouw voor de doopsgezinden tot stand aan de Keningsstrijtte. De hervormde kerk

Net als bij de meeste terpen in Friesland en Groningen worden ook in Holwerd rond de eeuwwisseling (1891) de onbebouwde delen van in dit geval de kerkterp afgegraven. De dicht bebouwde dorpsterp wordt niet aangetast al is daar wel rond 1870 op het hoogste deel van de terp in de Hegebuorren het straatniveau met ongeveer driekwart meter verlaagd. Langs de tuinstroken voor de huizen aan dit deel van de hoofdstraat worden hoge stoepen gemetseld om het ontstane hoogteverschil te overbruggen.

De infrastructuur rondom het dorp wordt in de tweede helft van de 19de eeuw verbeterd met de aanleg van de grindweg Leeuwarden-Dokkum die voor een deel over de middeleeuwse dijk ligt. In 1900 komt met de aanleg van de lijn Leeuwarden-Holwerd-Ternaard-Dokkum een spoorverbinding tot stand. Ten zuiden van het dorp wordt een station gebouwd waardoor de uitvalsweg naar Dokkum tevens gaat fungeren als stationsweg. De mogelijkheid van vervoer per spoor trekt langs de spoorlijn enige nijverheid aan.

In de tweede helft van de 20ste eeuw echter stagneert dit goederenvervoer. De lijn wordt rond 1970 gesloten. Ook de scheepvaart neemt rond het midden van deze eeuw dusdanig af dat de Holwerdervaart en de haven binnen het dorp worden gedempt. Het wegverkeer daarentegen neemt vooral vanuit de richting Leeuwarden zodanig toe dat aan de westkant van het dorp in 1960 een rondweg wordt aangelegd die vanaf de over de middeleeuwse dijk gelegen provinciale weg, de opvolger van de grindweg, aansluitingen geeft op de weg naar het Amelanderveer en de weg naar Dokkum.

Uitbreidingen van de dorpsbebouwing vinden na de Tweede Wereldoorlog plaats door de aanleg van nieuwbouwwijken ten noordoosten van de weg naar Dokkum. Ook langs de dorpszijde van de rondweg vinden aan weerszijden van de gedempte haven in de jaren zeventig kleine nieuwbouwinvullingen plaats.

Op de dorpsterp en in het 19de-eeuwse buurtje ten oosten van de terp worden de na-oorlogse ontwikkelingen tot het laatste decennium gekenmerkt door de kaalslag van enkele tientallen panden.

Huidig ruimtelijk karakter

In de huidige ruimtelijke karakteristiek van Holwerd zijn de elementen die de historische ontwikkeling van het dorp hebben bepaald nadrukkelijk herkenbaar.

De dorpsstructuur bestaat uit een dubbele terpsituatie die is opgebouwd uit een langgerekte nagenoeg volledig bebouwde dorpsterp met

daarop een intensief bebouwde lineaire hoofdstraat en een ten oosten van deze straat gelegen buurt met kleine straatjes die gedeeltelijk zijn bebouwd. Afzonderlijk van de dorpsterp ligt aan de noordkant in het verlengde van de hoofdstraat een kerkterp met binnen een concentrisch ringpad een kerk en een toren. Verder is deze kerkterp onbebouwd en tot het ringpad afgegraven.

Bepalend binnen de dorpsstructuur is de middeleeuwse dijk die loodrecht op de richting van de hoofdstraat ongeveer ter hoogte van het midden van de dorpsterp aansluit op de terpfanken. De Leeuwarderdijk sluit direct aan op de hoofdstraat, de Ternaarderdijk sluit aan op de oostelijke terpfank waarop een buurtje is gelegen.

Daarnaast bestaat er een weg naar Dokkum die aan de zuidwestzijde aansluit op de dorpsterp en een weg die vanaf de oostelijke dijk aansluiting langs de terpfanken ligt en het dorp verbindt met de zeedijk en het Amelanderveer.

Sinds enkele decennia ligt ter verbetering van de verkeersstructuur aan de westzijde van de terpen een rondweg die de provinciale weg die over de Leeuwarderdijk loopt respectievelijk met de Amelanderveerweg en de weg naar Dokkum verbindt.

Typend voor Holwerd is de ligging van de beide terpen in het open landschap.

Ten noorden van de middeleeuwse dijk is in het scherpe contrast tussen het volledig onbebouwde landschap en de beide terpen de tot na de Middeleeuwen bestaande buitendijkse ligging van dit deel van de nederzetting te herkennen. Ten zuiden van de dijk is het contrast minder scherp. Er bestaan daar enige wegen en bebouwingsstructuren die aansluiten op de structuur van de terpen. De weg naar Dokkum, de bebouwing langs de gedempte haven en een 19de-eeuws buurtje ten oosten van de dorpsterp zijn als zodanig te noemen. Verder liggen er ten westen van de dorpsterp binnen de rondweg enkele boerderijen.

Vanaf de Leeuwarder- en de Ternaarderdijk, de rondweg en de Veerweg zijn vergezichten van afstand mogelijk op het dorp. Vooral vanaf de Leeuwarderdijk en de rondweg zijn de vergezichten markant omdat de zichrichting loodrecht staat op de lengterichting van de samengestelde terpstructuur. De hoogten van de beide terpen (dorpsterp 4,9 m + N.A.P., kerkterp 4,3 m + N.A.P.) en de verbindingsweg zijn ten opzichte van elkaar en ten opzichte van het open land goed afleesbaar. Aan het straatniveau van de verbindingsweg die lager ligt dan de terpen maar

hoger dan het open land is de functie van deze weg als verbinding tussen de terpen goed herkenbaar. Nadrukkelijk manifesteren zich de steile hellingen rondom de kerkring die zijn ontstaan als gevolg van de afgravingen van de onbebouwde terpfanken in de vorige eeuw. In de vergezichten op de dorpsterp vormt het contrast tussen de op het hoogste punt van de terp gelegen intensief bebouwde hoofdstraat en de onvolledig bebouwde terpfanken een opvallend aspect.

Twee aan de dorpszijde van de rondweg gelegen woningbouwinvullingen uit de jaren zeventig hebben aan de zuid- en oostzijde van het dorp veranderingen gebracht in de van oudsher directe relatie tussen de historische dorpsbebouwing en het open landschap.

Kenmerkend voor het dorps karakter van Holwerd is het feit dat de hoofdas van het dorp een uitgesproken verscheidenheid kent aan ruimtelijke karakteristieken waartussen zich duidelijke overgangen aftekenen.

De verschillen tussen de in vier als afzonderlijke eenheden te onderscheiden delen van de hoofdas manifesteren zich in de profielbreedte van de straat, diepte en hoedanigheid van stoepen of voortuinen, bebouwingsintensiteit, kavelbreedte, bebouwingshoogte en detaillering van de bebouwing. Enkele van deze verschillen zijn te relateren aan de afzonderlijke historische ontwikkelingen van de diverse delen, de meeste verschillen en overgangen zijn niet eenduidig verklaarbaar en typerend voor de ongereguleerde ontwikkeling van de dorpsbebouwing.

De meest intensieve bebouwing langs de hoofdas ligt op het hoogste deel van de terp. De hoofdstraat, in dit deel Hegebuorren genaamd, is hier op zijn smalst. Dit besloten straatdeel strekt zich uit van de aansluiting met de Ljouwerterdyk tot de aansluiting met de Klokstrjitte. Bij deze laatste aansluiting vindt in de oostwand van de straat die tot het einde van het dorp doorloopt, een rooilijnverspringing plaats over een afstand van enkele meters. In het brede deel van de Hegebuorren komen hierdoor aan de oostzijde voortuinen voor van enkele meters diepte, terwijl in het smalle gedeelte tuinstroken van een meter diepte tussen de huizen en de straat liggen.

Kenmerkend voor de Hegebuorren zijn de in baksteen opgetrokken muurtjes tussen de tuinstroken en de straat. In deze verticale of sterk hellende stoepen zijn treden ingemetseld. In enkele gevallen zijn er leuningen aangebracht die samen met de lage hekjes langs de tuinstroken het opmerkelijke straatmeubilair vormen.

De aaneengesloten en gelijkvormige 18de- en 19de-eeuwse bebouwing in de Hegebuorren is laag, sober gedetailleerd en bestaat uit woonhuizen. De lage rechthoekige gevels worden beëindigd door houten goten en soms door kroonlijsten. Topgevels komen in de straat niet voor.

Aan de westzijde van de straat heeft in het meest noordelijke deel op drie aaneengesloten kavels kaalslag plaatsgevonden van panden die op de plaats van de voormalige dobbe waren gebouwd.

Een geheel andere ruimtelijke karakteristiek bestaat er in de Foarstrjitte die zich vanaf de aansluiting met de Ljouwerterdyk tot het zuidelijke uiteinde van de terp uitstrekt. Het licht gebogen straatdeel tussen de Hegebuorren en de aansluiting met de Waling-Dykstrastrijtte is breed, kent veel rooilijnverspringingen en is bebouwd met vrij van elkaar staande brede en hoge panden waarvan ruim de helft twee bouwlagen heeft. Tussen de bebouwing met daarin veel winkels en twee cafés liggen stoepen van één tot twee meter diepte die per pand een afzonderlijke opbouw en een rijke veelal 19de-eeuwse detaillering kennen.

Door de sterke rooilijnverspringingen en de verschillen in bebouwingshoogte bestaat in dit deel van de Foarstrjitte een sterk gedifferentieerd bebouwingsbeeld. Een rijke en formele detaillering van de hoofdzakelijk vroeg 19de-eeuwse panden en stoepen is in dit straatdeel algemeen.

De overgang naar de Hegebuorren tekent zich buiten het grote verschil in bebouwingsbeeld en functie scherp af door sterke rooilijnverspringingen. Door deze rooilijnverspringingen wordt de Foarstrjitte aan de noordzijde visueel afgesloten. In zuidelijke richting sluiten de panden die langs de gebogen rooilijn liggen de zichtlijnen af waardoor dit centrale deel van de Foarstrjitte een besloten ruimtelijk karakter heeft. Het meest zuidelijke deel van de hoofdas, eveneens Foarstrjitte geheten, kent een rechtlijnig rooilijnenbeloop met daarlangs een aaneengesloten bebouwing bestaande uit woningen en enkele winkels. De panden, voornamelijk daterend uit het einde van de 19de en 20ste eeuw, grenzen direct aan de straat en zijn smal, laag en sober gedetailleerd. Het door de sobere vormgeving van de bebouwing en het ontbreken van straatmeubilair eentonige ruimtelijke karakter wordt aan de zuidzijde besloten door een rijk gedetailleerd 18de-eeuws pand. In noordelijke richting worden de zichtlijnen afgesloten door de bebouwing langs de binnenbocht van het centrale gedeelte van de Foarstrjitte.

Door kaalslag ten noorden van de Kloksteech wordt het besloten karakter van de Foarstrjitte aangetast en is de Kloksteech niet meer als steeg herkenbaar.

Het verlengde van de hoofdas, genaamd de Tjerkestrjitte, verbindt de dorpsterp met de kerkterp. Het straatprofiel is breed en de bebouwing langs de straat is weinig intensief en bestaat uit woningen, bedrijfsgebouwen en een boerderij. De panden, smal en laag, dateren grotendeels uit de 20ste eeuw en liggen met tussenruimten van één tot vijf meter vrij van elkaar. De bebouwing wordt van de straat gescheiden door een trottoir en voortuinen van enkele meters diepte. In het brede straatprofiel komt nauwelijks straatmeubilair en beplanting voor waardoor de Tjerkestrjitte ondanks de lagere ligging tussen twee terpen en de visuele afsluiting aan de noordzijde door het op de kop van de straat gelegen torenlichaam weinig besloten is.

Op de kerkterp ligt binnen de kerkring een omvangrijke 18de-eeuwse kerk en een toren opgebouwd uit een gedrongen onderbouw en een uitzonderlijke hoge en steile spits. Rondom het ringpad ligt, afgezien van de onbegroeide zuidoostzijde, waardoor de toren aan de dorpszijde vrij ligt, een erfbeplanting bestaande uit middelhoge bomen.

De terpfanken van de kerkterp zijn behoudens de oostflank naast de aansluiting met de Tjerkestrjitte volkomen afgegraven, waardoor langs de kerkring steile hellingen bestaan. Op de oostelijke terpfank liggen tot de Visweg langs een radiaal pad een rijtje lage vrij van elkaar gebouwde huisjes en schuurtjes. Het meest westelijke pand van deze rij, dat een visuele afsluiting van de Tjerkestrjitte vormde, is gesloopt, waardoor de beslotenheid van de straatruimte verder is verzwakt.

Kenmerkend voor Holwerd zijn de tegenstellingen tussen de intensief gebouwde hoofdas en de onvolledig gebouwde terpfanken. De hoofdas heeft een ruimtelijk besloten steenachtig karakter, op de terpfanken is er sprake van een meer open en groen karakter.

Tot de bebouwing op de terpfanken behoort een buurtje gevormd door een aantal kleine straatjes die echter geen van alle een aaneengesloten bebouwing kennen. Door de uitgebreide kaalslag die in het buurtje heeft plaatsgevonden is de concentratie van de bebouwing nog verder afgenomen. De bebouwing die voornamelijk uit woningen, schuurtjes en bedrijfsgebouwtjes bestaat, is klein, laag en sober gedetailleerd en dateert met uitzondering van enkele

laat 18de-eeuwse panden uit de 19de en 20ste eeuw. Opmerkelijk is dat in een van de straatjes, de Radiostrjitte, enkele winkels voorkomen. Ook een voormalig kerkgebouw aan de Keningsstrjitte onderscheidt zich in functie en bouwvolume binnen dit deel van het dorp.

Alleen langs de randen van de terpfanken zijn op enkele plaatsen boerderijen gelegen. Door hun gegroepeerde ligging ten noordoosten van de dorpsterp springen drie omvangrijke boerderijen nadrukkelijk in het oog. Aan de westzijde van de terp liggen de boerderijen verspreid tussen de Ljouwerterdyk, de rondweg en de gedempte haven.

Kenmerkend voor de terpfanken zijn de vele moestuinen met op de erfgronden hagen, hekwerken en schuttingen, waarover door de veelal beperkte hoogte vanaf de straatjes en paden doorzichtmogelijkheden bestaan. Binnen deze zichten tekent de geconcentreerde bebouwing langs de hoofdas zich door haar ligging op het hoogste deel van de terp nadrukkelijk af.

Vooraf langs de westelijke terpvoet en de Tjerkestrjitte tekent zich de beëindiging van de langwerpige verkaveling scherp af langs een achterpad dat aansluit op de dijk. Op vele kavels zijn direct langs de rooilijn van dit pad kleine woningen en schuurtjes gelegen, waardoor een nagenoeg gesloten straatwand is ontstaan.

Aan de oostzijde van de terp is de overgang minder scherp. Ten noorden van de Klokstrjitte worden de kavels, die in dit geval volledig onbebouwd zijn en bestaan uit tuinen, beëindigd door een pad dat de drie eerder genoemde 19de-eeuwse boerderijen ontsluit. De boerderijen zijn georiënteerd op het pad en hebben langs de Visweg hun achteringangen. Ook ten zuiden van de middeleeuwse dijk tekent de beëindiging van de flankverkaveling zich duidelijk af binnen de blokvormige verkaveling van het kwelderlandschap. In de scheidingslijn van beide verkavelingen is het beloop van de gedempte vaart herkenbaar.

Ter plaatse van het buurtje op de oostelijke flank van de terp wordt de verkaveling vanaf de hoofdas beëindigd langs de Klokstrjitte. De bebouwing op de kavels is mede als gevolg van kaalslag fragmentarisch, waardoor de achterzijden van de panden langs de hoofdas alsmede de tuinen tussen deze panden en de Klokstrjitte goed zichtbaar zijn. Deze openheid is bepalend voor het karakter van deze straat. Overigens hebben de straatjes en paden, die globaal gesproken in een rechthoekig patroon strokend met de richting van de hoofdas liggen, een afzonderlijke verkavelingsstructuur die veelal

blokvormig is. Gesloten bouwblokken komen in het kleinschalige stratenpatroon van de buurt nergens voor. Slechts langs de Radiostrijtte zijn beide straatwanden nagenoeg volledig bebouwd.

Aan het zuidende van de genoemde buurt ligt het Bosma's Plein. Het besloten ruimtelijk karakter van dit minieme pleintje is verstoord door de sloop van het hoekpand Waling-Dykstrastrijtte-Klokstrijtte. De bebouwing in de Waling-Dykstrastrijtte wordt gevormd door woningen en winkels en bestaat uit panden, veelal met een verdieping, die voornamelijk dateren uit de 20ste eeuw. Het bebouwingsbeeld in de straat is verbrokkeld omdat op enkele plaatsen in de westwand en op de zuidelijke hoek met de Pollewei kaalslag heeft plaatsgevonden.

Opmerkelijk is de ligging van een kleine boerderij in het gebied tussen de Waling-Dykstrastrijtte en de Foarstrijtte. De ligging van deze boerderij, die op het kadastraal minuutplan nog niet wordt getekend, is kenmerkend voor het weinig intensief bebouwde karakter van dit dorpsdeel. Ook langs het zuidelijke deel van de Waling-Dykstrastrijtte tussen de Foarstrijtte en de Stasjonswei liggen kleinere huisjes en schuurtjes.

Overeenkomstig de situatie op de terpfanken aan de westzijde en de noordoostzijde van de dorpsterp zijn ook de uiterste flanken van het zuidoostelijke terpdeel fragmentarisch bebouwd.

Langs de weg die rondom de voet van de terp loopt, de Pollewei, bepalen de achterzijden van de panden die geconcentreerd zijn langs de straatjes op de terp en de tuinen op de kavels die zich vanaf bijvoorbeeld de Blomsteech uitstrekken tot de weg, het ruimtelijk karakter van deze achterweg.

Aan de oostzijde van de Pollewei waar een 18de-eeuws buurtje is gelegen, bestaat een vergelijkbare situatie. In dit geval zijn de achterzijden van de panden aan de Smidssteech en de tuinen die tussen deze bebouwing en de Pollewei liggen bepalend in het ruimtelijk beeld.

Doordat in de laatste decennia op de terpfanken en op de achtererven van de bebouwing aan de Smidssteech enkele panden gebouwd zijn die een oriëntatie kennen op de Pollewei is het kenmerkende open groene karakter van de weg minder evident geworden. De fragmentarische woonbebouwing en woonstraat-elementen als trottoirs en voortuinen maken het huidige straatbeeld dualistisch en weinig samenhangend.

Het dorp Holwerd kent vanuit vier richtingen toegangswegen. Daarvan

is de weg over de middeleeuwse dijk vanuit Leeuwarden het meest significant. Deze toegangsweg, onderdeel van de 19de-eeuwse grindweg Leeuwarden-Holwerd-Dokkum, is mede bepalend in de bebouwingsstructuur op de dorpsterp. De weg over de middeleeuwse dijk vanuit Ternaard, de weg naar Dokkum en de Visweg, die het dorp met de zeedijk en het Amelanderveer verbindt, liggen buiten de terpen.

De weg vanuit Leeuwarden sluit direct aan op de hoofdas van de dorpsterp. Op de terpfank ligt de bebouwing direct langs de weg, daarbuiten ligt enige lintbebouwing op het noordelijke talud van de dijk op enige afstand van de weg. Aan de zuidzijde van het dijktalud liggen verspreid langs een benedenweg enkele 20ste-eeuwse boerderijen. De opeenvolging van de verschillende profielen over de dijk in samenhang met de verschillen in bebouwing – op het dijktalud liggen op korte onderlinge afstand van elkaar kleine boerderijen en woningen, op de terpfanken is de bebouwing meer aaneengesloten, hoger en rijker gedetailleerd – vormt een harmonische dorpsentree.

Een opvallend element langs deze invalsweg is het Amelanderveerhuis, een grote 19de-eeuwse herberg met een verdieping, die op de terpfank direct aan de noordkant van de weg ligt. Het pand is dominant in het ruimtelijk karakter van de dorpsentree omdat door een rooilijnverspringing het pand met de zijgevel vrij in het zicht ligt.

De weg naar Dokkum, ook Stasjonswei genoemd, sluit aan de zuidoostflank van de terp aan op de Waling-Dykstrastrijtte.

De weg heeft het open en groen karakter van een met vrijstaande panden bebouwde uitvalsweg. Opvallend zijn de verscheidene functies van de bebouwing die op brede kavels ligt met langs de weg vaak formeel ingerichte voortuinen. Op de erfgronden en langs de straat staan hagen en hekwerken van hout en ijzer. De bebouwing langs de Stasjonswei bestaat uit woonhuizen en villa's maar ook uit boerderijen en een kerkgebouw. Deze kerk heeft een neo-classicistische façade en vormt met de erfbeplanting waaronder enkele volumineuze bomen een uitgesproken accent aan de rand van de dorpsterp. Langs de Stasjonswei ligt ook een restant van de voormalige in oorsprong 17de-eeuwse Bongastate. Dit hoge smalle fragment van het statehuis ligt in vergelijking met de overige panden langs de weg in een vooruitgeschoven positie. Het voormalige stateterrein is niet meer herkenbaar.

Langs de Ternaarderdyk en de Visweg ligt van oudsher geen

bebouwing. In de laatste decennia echter zijn er langs de dorpszijde van de Visweg enkele woningen gebouwd die georiënteerd zijn op de weg en met hun ligging de voor het dorp kenmerkende directe relatie tussen de terpen en het open land verstoren.

Een onderdeel van de dorpsstructuur dat gedeeltelijk buiten de terp is gelegen, wordt gevormd door de bebouwing langs de gedempte haven.

Het beloop van de haven is te herkennen in de beëindiging van de rechthoekige verkaveling die zich vanaf de hoofdas over de westelijke terpfank uitstrekt en in de lineaire bebouwingsstructuur langs de Van Aylvawal. Op twee plaatsen en wel langs de steeg De Opslach en langs de noordzijde van de Van Aylvawal ligt de bebouwing op de rechthoekige verkaveling tot aan de voormalige haven. De steeg De Opslach ligt tussen enkele overeenkomstig de smalle kavelvorm langwerpige pakhuizen. Aan de noordzijde van de Van Aylvawal bestaat, hoewel van een besloten steenachtig karakter geen sprake is, een vergelijkbare bebouwing. Een smal laat 18de-eeuws pand met verdieping, in oorsprong een pakhuys, ligt exact tot de kavelbeëindiging en is door haar vrije ligging een markant object in het open ruimtelijke karakter van de Van Aylvawal, die verder alleen langs de zuidkant een bebouwing kent. Langs ondiepe tuinstroken liggen daar kleine, lage, sober gedetailleerde woonhuizen, opslag- en bedrijfsruimten op korte onderlinge afstand van elkaar.

Als gevolg van een verdichting van deze 19de-eeuwse bebouwingsstructuur heeft zich langs twee paden die aan de zuidkant loodrecht op de Van Aylvawal aansluiten enige kleinere bebouwing ontwikkeld.

Op de als fotobijlage bijgevoegde inventarisatiekaart is de historisch-ruimtelijke waardering van Holwerd in verband met de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht weergegeven.

Begrenzing van het aangewezen gebied

Het gebied waarop de aanwijzing van Holwerd als beschermd dorpsgezicht betrekking heeft, omvat de samengestelde stedenbouwkundige structuur van de dorpskern die is gelegen op de dorpsterp en de ten noorden van deze terp gelegen kerkterp. Vanwege de grotendeels vrije ligging van de terpen in het omringende open land zijn ook de open gebieden direct rondom de terpen in het beschermde gebied opgenomen. De grens van het beschermde gebied loopt langs de dorpszijde van de rondweg, maar

sluit de twee nieuwbouwinvullingen aan weerszijden van de gedempte haven buiten, steekt bij de aansluiting met de Stasjonswei deze weg over en loopt langs de noordzijde van de Van Bongastrjitte tot de achterbeëindiging van de kavels vanaf de Stasjonswei. Langs deze achterbeëindigingen loopt de grens tot de Pollewei, volgt deze weg langs de oostzijde, steekt het middeleeuwse dijktaalud over en sluit via de oostzijde van de Visweg weer aan op de dorpszijde van de rondweg.

De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is weergegeven op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, nummer 361).

Rechtsgevolg aanwijzing

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan ontwikkeld worden. De toelichting op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen.

Doel van de aanwijzing is de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied.

De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Geraadpleegde literatuur:

Aa, A. J. van der.
Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden. dl. 5. Gorinchem, 1844.

Berg, H. M. van den.
De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Geïllustreerde beschrijving, Noordelijk Oostergo, De Dongeradelen. 's-Gravenhage, 1983.

Boeles, P. C. J. A.
Friesland tot de 11e eeuw. 2e dr. 's-Gravenhage, 1951.

Boersma, J. W. (samenstelling).
Terpen, mens en milieu. Haren, 1970.

Glazema, P.
Gewijde plaatsen in Friesland. Meppel, 1948.

Halbertsma, H.
Terpen tussen Vlie en Eems. Groningen, 1963.

Klok, R. H. J.
'Terpen zullen ons een zorg zijn'. Groninger Volksalmanak, (1974-1975) 129-167.

Rienks, K. A. en Walther, G. L.
Binnendijken en Slieperdijken yn Fryslân. Boalsert, 1954.

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

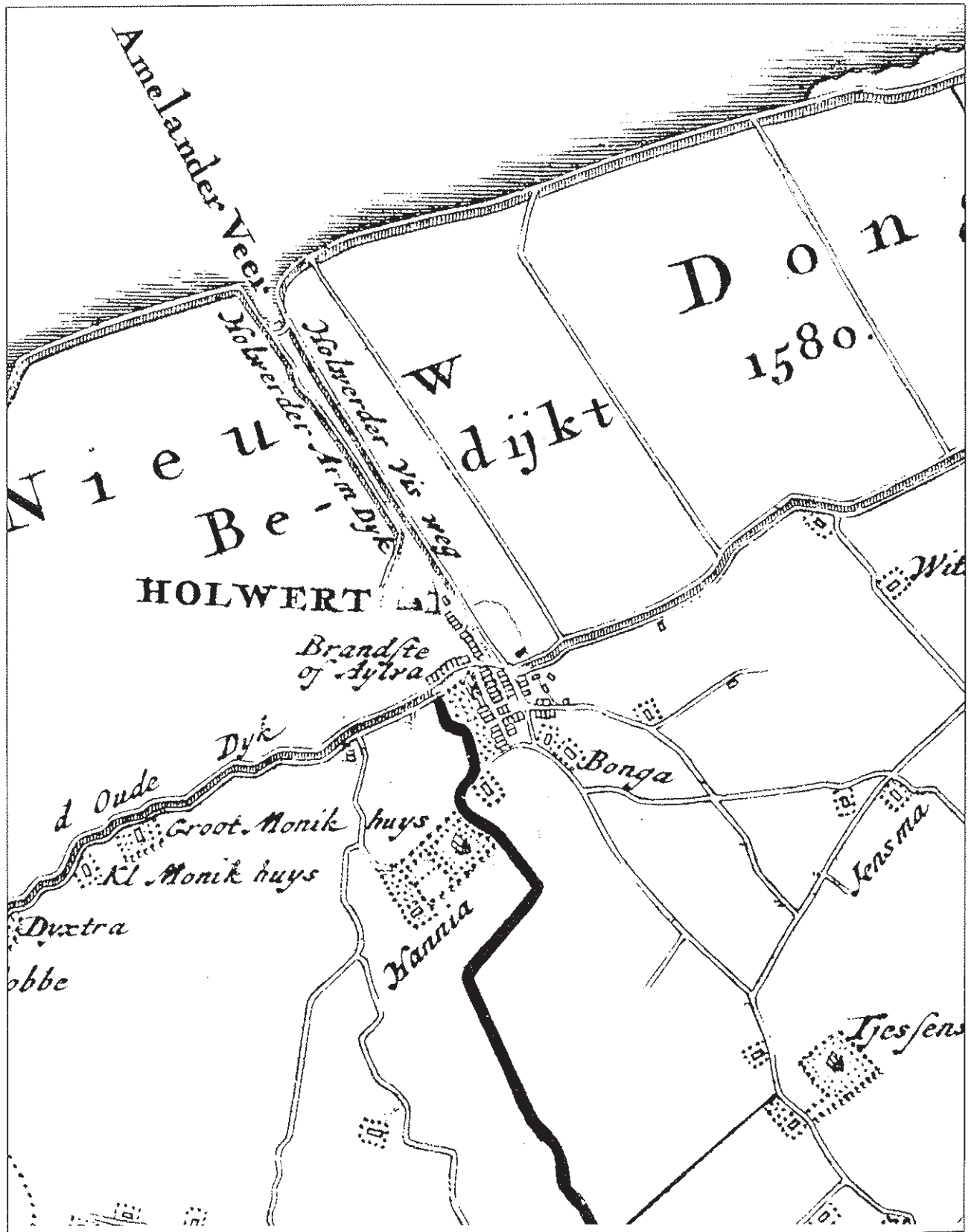
Historisch-geografisch en stedenbouwkundig onderzoek:
Ir. J. Metz, Zeist.

Foto's:
Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist (afb. 1 t/m 5).
Topografische Dienst, Emmen (omslag).

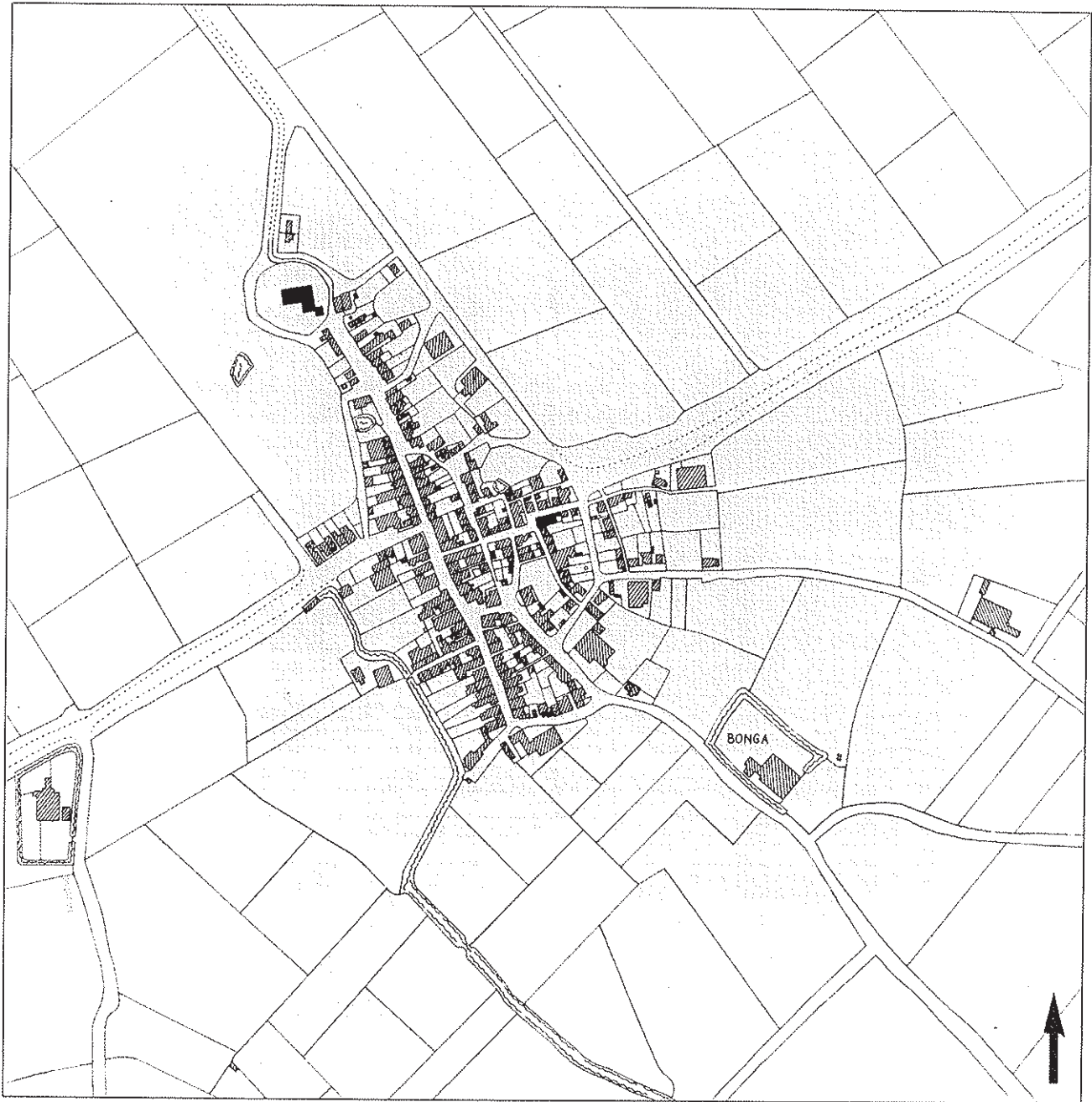
Kaarten en illustraties in de tekst:
Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,-
Deze publikatie is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het Distributiecentrum DOP
Postbus 20014
2500 EA 's-Gravenhage.
Telefoon: 070-78 98 80.
Onder vermelding van bestelnummer of ISBN 90 346 1149 3.

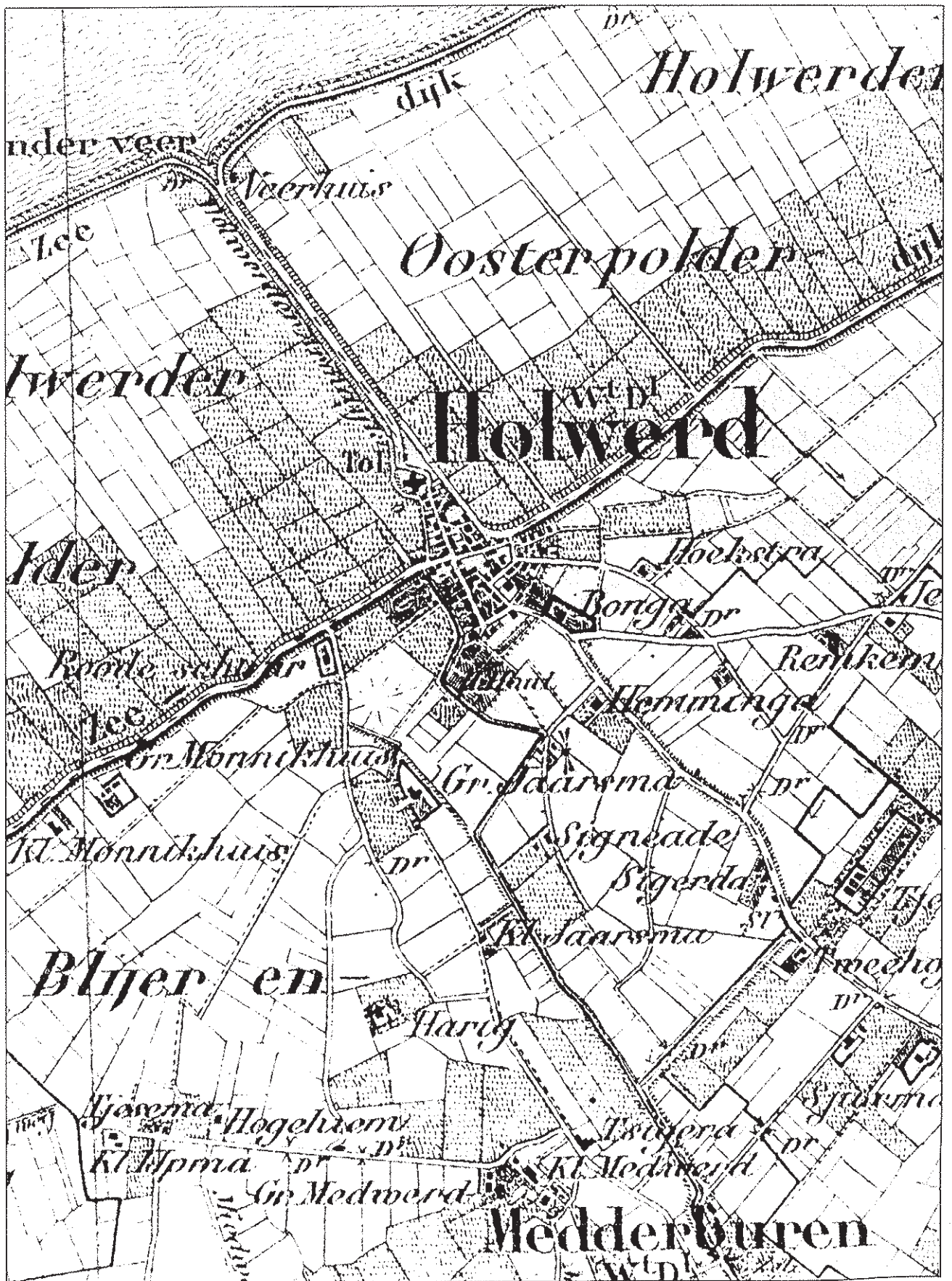
Druk:
Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage.

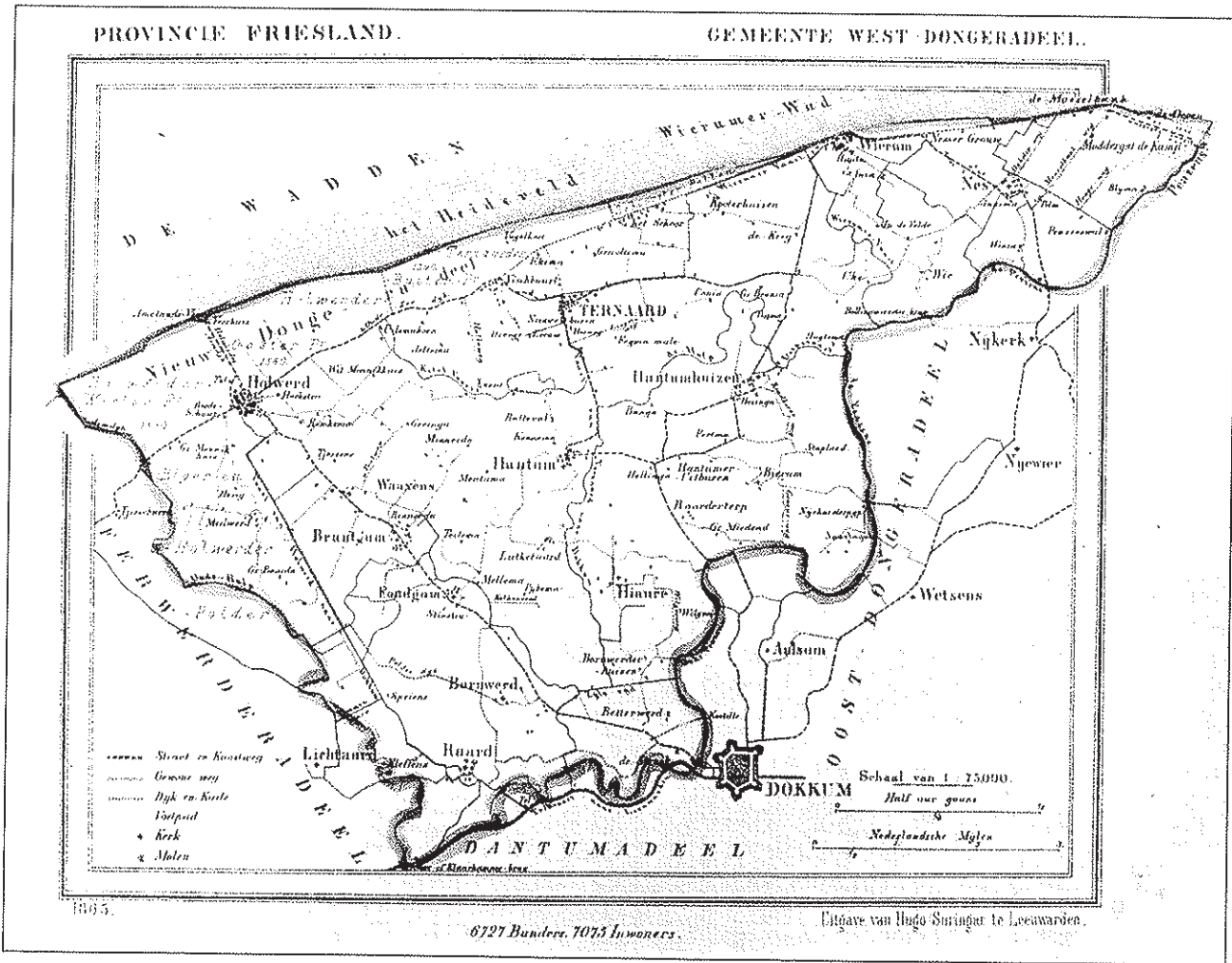
Afb. 1. B. Schotanus à Sterringa, Uitbeelding van de heerlijkheid Friesland, 1718, grietenij West-Dongeradeel, fragment.

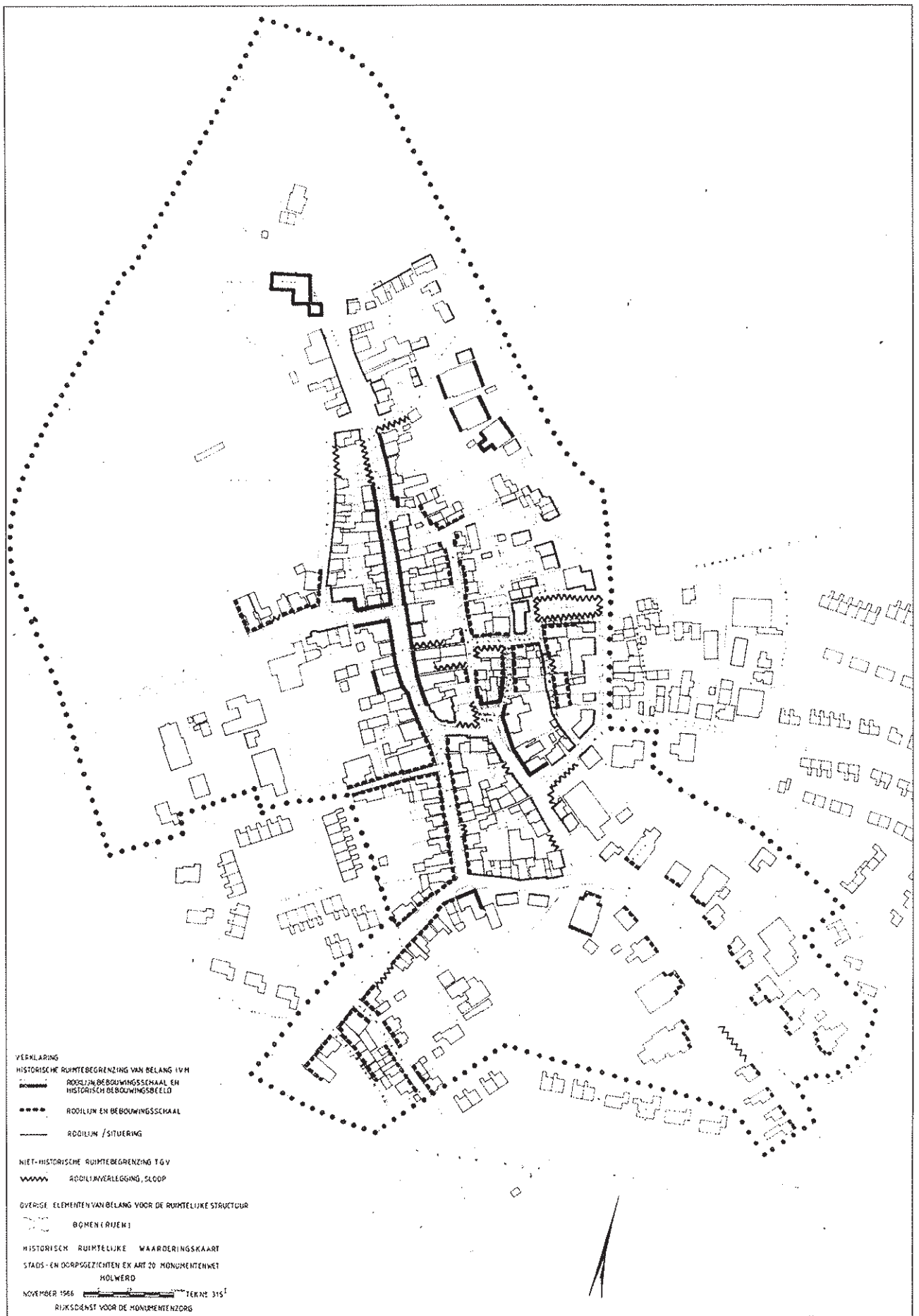
Afb. 2. Kopie van het Kadastrale Minuutplan gemeente Holwerd, 1829, fragment.

Afb. 3. Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, 1973 (facsimile herdruk van 1854), blad 6, fragment.

Afb. 4. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, 1865, provincie Friesland, gemeente West-Dongeradeel.

Afb. 5. Historisch-ruimtelijke waarderingskaart, 1986.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg
AFDELING P.R. EN VOORLICHTING
Postbus 1001 - Broederplein 41
3700 BA ZEIST

Zeist, 8 oktober 1991

PERSBERICHT

HOLWERD BESCHERMD DORPSGEZICHT

In september 1991 hebben de Ministers van WVC en van VROM, op grond van artikel 35 en 36 van de Monumentenwet 1988, Holwerd (gemeente Dongerradeel) aangewezen als beschermd dorpsgezicht.

Een beschermd stads- of dorpsgezicht is een groep van onroerende zaken die van algemeen belang wordt geacht wegens zijn schoonheid, onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang, dan wel de wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde. Bovendien is als criterium gesteld dat in deze groepen zich een of meerdere van rijkswege beschermde monumenten moeten bevinden. Gehele of gedeeltelijke afbraak van een bouwwerk in zo'n beschermd gezicht is niet toegestaan zonder of in afwijking van een schriftelijke (sloop)vergunning van burgemeester en wethouders (Monumentenwet 1988, art. 37. lid 1.). Verder is de desbetreffende gemeenteraad verplicht een bestemmingsplan op te stellen voor het gebied of als dat al bestaat, aan te passen. Dit bestemmingsplan moet het beschermde gezicht veilig stellen door daarop gerichte voorschriften.

Korte beschrijving van Holwerd

Het dorp Holwerd, gelegen aan de noordoostelijke Waddenkust van Friesland, kent een opmerkelijke structuur met twee afzonderlijke terpen. Van deze is de zuidelijke een zogenaamde handelsterp met een langwerpige vorm en een relatief dichte bebouwing. De noordelijke terp biedt alleen plaats aan de dorpskerk. In de ontwikkeling van het dorp is het verder een bijzonder gegeven dat de zuidelijke terp tijdens de middeleeuwen werd opgenomen in de toen aangelegde zeeverende dijk, doch dat de kerkterp tot aan het eind van de 16de eeuw buitendijks is blijven liggen. De kerktoren, met zijn opvallende silhouet, dient ook nu nog als herkenningspunt voor de passagiers van de veerdienst tussen Ameland en Holwerd. In de ruimtelijke karakteristiek van het huidige dorpsgezicht Holwerd is deze bijzondere historische ontwikkeling nog steeds goed herkenbaar: de kerkbuurt onderscheidt zich van de dichtbebouwde handelsterp door zijn vrije ligging in het open landschap van de latere polder, terwijl ook de hoogteverschillen van de terpen en de vroegere zeedijk ten opzichte van hun directe omgeving goed zichtbaar zijn gebleven. Op het punt waar de hoofdstraat van de dorpskom de dijk kruist heeft de bebouwing wel een heel bijzonder kenmerk door de aanwezigheid van hoge gemetselde stoepen voor de kleine woningen. Grotere historische panden aan de hoofdstraat en de weg over de dijk zijn herkenbaar als herberg en getuigen van de handels- en scheepvaartfuncties die het dorp in het verleden kende. Voor de bescherming van de waardevolle historische karakteristiek van het dorpsgezicht is door de gemeente Dongerradeel reeds enkele jaren geleden een bestemmingsplan vastgesteld.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de afdeling PR en Voorlichting, telefoon 03404-83405/385